

Sju myter och sanningar om ungdomsarbetslösheten

Myt 1: Ungdomsarbetslösheten är oerhört mycket högre i Sverige än i andra länder

Sanning: Ungdomsarbetslösheten är högre, men en stor del av skillnaden kan förklaras med statistiska mätproblem och definitioner. Exempelvis har Sverige en större andel unga i utbildning än många andra länder. Det gör att gruppen unga i arbetskraften blir mindre, vilket innebär att de arbetslösa som andel blir en större grupp. Många länder som t.ex. Danmark, Tyskland och Nederländerna har lärlingssystem som gör att många som studerar räknas som sysselsatta. Dessutom är nästan hälften av de arbetslösa unga i Sverige personer som studerar på heltid men söker arbete. Om vi skulle jämföra samma grupper på samma sätt skulle skillnaden minska avsevärt mellan länderna

Myt 2: Ungdomsarbetslösheten är hög på grund av turordningsreglerna i LAS

Sanning: De ungdomar som blivit av med jobbet för att de var sist anställda utgör en mycket liten andel av de arbetslösa ungdomarna. Bara drygt 8 procent av de arbetslösa ungdomarna har en arbetslivserfarenhet på ett år eller mer, vilket är en tydlig indikator på att det är mycket få unga som blir arbetslösa på grund av turordningsreglerna. Över hälften har en tidigare arbetslivserfarenhet som är kortare än ett år och nästan 40 procent saknar tidigare arbetslivserfarenhet.¹ Turordningsreglerna kan därmed inte förklara den höga ungdomsarbetslösheten.

Ungdomsarbetslösheten har ökat de senaste tio åren, samtidigt som anställningsskyddet inte stärkts utan snarare försvagats, bland annat genom mindre arbetsgivares möjlighet att göra undantag från turordningsreglerna och ökade möjligheter till tidsbegränsade anställningar. Ökningen kan därför inte bero på turordningsreglerna.

Myt 3: LAS gör att arbetsgivare inte vill anställa unga.

Sanning: Sverige har, jämfört med andra länder, en flexibel och liberal lagstiftning om tidsbegränsade anställningar.² LAS ger stora möjligheter att anställa unga på visstidskontrakt - två års allmän visstidsanställning (där arbetsgivaren inte behöver ange något skäl till varför en anställning ska vara tidsbegränsad) och sex månaders provanställning – sammanlagt fyra och ett halvt år hos samma arbetsgivare är möjligt redan idag.. Det är därför knappast anställningsskyddets fel att ungdomar inte får jobb. Att undanta ungdomar från turordningsreglerna skulle inte göra ungdomar mer attraktiva att anställa. Utan skydd av LAS skulle dock ungdomarna vara mer utsatta och risken för diskriminering och utnyttjande öka.

Myt 4: Ungdomsarbetslösheten beror på att ingångslönerna är för höga

¹ Bland de 15-24 åringar som var arbetslösa första kvartalet 2009 hade 51,4% en tidigare arbetslivserfarenhet på 0-11 månader, 8,5% en dito om 1 år eller mer och 39,4% ingen tidigare arbetslivserfarenhet. SCB (2009) *Statistiska meddelanden AM 11 SM 0902*, s.23, tabell 7.

http://www.scb.se/Statistik/AM/AM0401/2009K01/AM0401_2009K01_SM_AM11SM0902.pdf

² EU-kommissionen utreder just nu, efter en anmälan från TCO, om den svenska lagstiftningen uppfyller kraven i EU:s direktiv om visstidsanställningar.

Sanning: I teorin gör höga löner för unga att de inte får jobb – i verkligheten stämmer det inte. Lönekostnaderna spelar knappast någon roll oavsett ålder och kvalifikationer för hur många jobb vi har i ekonomin, däremot kan det påverka vilken typ av jobb vi får. Dagens ungdomsgenerationer är dessutom bättre utbildade och kvalificerade. Unga har redan idag lägre löner och arbetsgivaravgifter utan att detta påverkat ungdomsarbetslösheten positivt. Extremt låga löner för ungdomar skulle teoretiskt kunna leda till att arbetsgivare väljer att anställa någon ung utbildad istället för en person med högre utbildning och mer erfarenhet. I teorin skulle detta på marginalen omfördela arbetslösheten mellan äldre och yngre och från mer kvalificerade jobb till mindre kvalificerade, men totaleffekten skulle då bli att vi får lägre tillväxt och ökad utslagning av äldre istället.

Om det vore så att höga minimilöner skulle tränga undan unga skulle de sektorer som har de högre lägstalönerna i Sverige ha färre unga anställda. I verkligheten är det tvärtom. De sektorer som där det är flest unga anställda – i detaljhandeln och inom hotell och restaurang – är lägstalönerna betydligt högre än i de flesta andra branscher.

Myt 5: Ungdomsarbetslösheten är krisens fel

Sanning: Ungdomsarbetslösheten har ökat sedan mer än ett decennium. Orsaken måste sökas i utvecklingen i arbetslivet och i ungas förutsättningar att få arbete. Det som bestämmer hur många unga eller äldre som har jobb eller är arbetslösa är efterfrågan på varor och tjänster och därmed på arbetskraft i ekonomin. När efterfrågan faller dramatiskt ökar arbetslösheten i alla grupper, vilket naturligtvis försvårar läget även för de unga. Krisen gör att ungdomsarbetslösheten har stigit kraftigt – vilket i sig kan motivera särskilda insatser – men orsakerna ligger djupare. Samtidigt tenderar arbetsgivare i allt högre grad att rata personer som inte har fullgjord utbildning eller har långa frånvaroperioder bakom sig. Det visar på vikten av att ta ungas arbetslöshet på största allvar.

Myt 6: Arbetsrätten ställer de unga ute från arbetsmarknaden

Sanning: Den största gruppen arbetslösa unga är utan jobb relativt korta perioder. Det är ganska naturligt att denna typ av arbetslöshet är högre bland ungdomar än bland dem som har haft mer tid att etablera sig på arbetsmarknaden. Den stora majoriteten unga lyckas efter några år etablera sig på arbetsmarknaden och få tillsvidareanställningar eller en rad längre tidsbegränsade anställningar. För dem utgör de kortare perioderna av arbetslöshet i unga år inte någon belastning. För de unga som blir arbetslösa en längre period är utsikterna betydligt mörkare. De får ofta svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och fastnar i arbetslöshet och sjukskrivningar. Inte heller i den gruppen är det arbetsrätten som är problemet, utan bristande utbildning. Mer än sjuttio procent av alla unga som lever på kommunalt försörjningsstöd saknar fullgjorda gymnasiestudier.

Myt 7: Om gymnasieskolans yrkesförberedande program görs mindre teoretiska så kommer ungdomsarbetslösheten att minska.

Sanning: Kontakten mellan utbildning och arbetsliv behöver öka såväl i gymnasieskolan som inom den högre utbildningen. Praktikinslag och annan arbetslivskontakt behöver öka. Det

kommer att underlätta steget från studier till arbete. Däremot kommer borttagandet av högskolebehörigheten för de yrkesförberedande gymnasieprogrammen leda till återvändsgränder för den unga och en ökad risk för arbetslöshet senare i livet.

Vad vill TCO göra åt ungdomsarbetslösheten?

- Inför ett omfattande kunskapslyft för unga. Alla unga som vill studera ska få möjlighet till det. De medel som idag avsätts till sänkta sociala avgifter för unga bör istället användas till att utbilda alla de unga som saknar fullständiga gymnasiebetyg.. Detta skulle dramatiskt öka ungas anställningsbarhet.
- Höj studiemedlen så att fler unga vill och kan studera istället för att gå arbetslösa. Detta skulle både förbättra genomströmningen i högskolan och minska ungdomsarbetslösheten. Se också över antalet högskoleplatser så att alla som vill och kan studera har möjlighet att göra det.
- Kommunerna bör garantera alla som lämnar grundskolan ett kortare sommarjobb. Ställ upp på ett mål om att minst 80 procent av unga som lämna grundskolan ska få sommarjobb. Detta skulle öka anknytningen till arbetsmarknaden för unga.
- Öka insatserna kraftigt till arbetsmarknadsutbildning och jobbpraktik för unga. Detta skulle stärka anknytningen till arbetsmarknaden och ge större jobbchanser när ekonomin vänder uppåt.
- Sätt upp ett tydligt mål att ingen under 20 år ska vara öppet arbetslös. Alla unga under 20 år ska antingen studera, jobba eller praktisera och ha rätt till meningsfull utveckling och anknytning till arbetsmarknaden.
- Inför ett nationellt generationsväxlingsprogram som syftar till att unga erbjuds praktikplatser eller subventionerade ungdomsjobb för att kunna ta plats när rekryteringsbehoven ökar. Detta skulle minska ungdomsarbetslösheten nu och göra generationsväxlingen smidigare.
- Förbättra a-kassan. Då kommer fler att hamna i rätt jobb och få ekonomisk trygghet vid arbetslöshet. Det förbättra rörligheten på arbetsmarknaden och ger unga fler jobböppningar.
- Förändra ”jobbgarantin” för unga. Unga som är i uppenbart behov av utbildning eller praktik ska inte behöva vänta i ett halvår på grund av stelbent regler.
- Unga som är arbetslösa ska ha ett rimligt ekonomiskt skydd vid arbetslöshet. Ungas a-kassa ska inte sänkas tidigare än äldres och studenter ska efter avslutade studier återigen få rätt till a-kassa genom ett studerandevillkor. Inget eller ett dåligt skydd leder till att unga är hänvisade till socialbidrag och därmed förloras kopplingen till arbetsförmedlingen.
- Förbättra kopplingen mellan utbildning och arbetsliv för både gymnasieskolan och inom högre utbildning.
- Satsa mer på studie- och yrkesvägledning i grund-, gymnasie- och högskolan för att ge elever och studenter möjlighet att göra välinformerade val av utbildning.

Övriga förtydliganden:

- Arbetslösheten i åldrarna 15-24 år är 24 procent i Sverige. Det innebär dock inte att 24 procent av ungdomarna är arbetslösa. Eftersom drygt hälften av ungdomarna står utanför arbetskraften är antalet arbetslösa i förhållande till befolkningen i åldersgruppen ungefär 12 procent. Nästan hälften av de arbetslösa ungdomarna är dessutom heltidsstudenter så ungefär 6 procent av ungdomarna är arbetslösa utan att samtidigt vara heltidsstuderande.
- De grupper som har mest problem med långa arbetslöshetstider är den som har en ofullständig gymnasieutbildning.
- Nedsättningen av socialavgifter för unga är inte effektivt. Det är en dyr åtgärd per skapat arbete. Den övervägande majoritet som får stödet skulle ha varit sysselsatta ändå.
- Problemet består i huvudsak i ett mycket stort antal korta arbetslöshetsperioder där hälften varar mindre än en månad.
- Expansionen av den högre utbildningen är en bidragande orsak till att ungdomsarbetslösheten ökat då fler går mellan studier och arbete.
- Borttagandet av studerandevillkoret ledde till att unga står utan ersättning vid arbetslöshet eller om de deltar i jobbgarantin får en betydligt lägre ersättning. De under 20 år eller med oavslutad gymnasieutbildning får 47 kr och dem över 20 år eller med avslutade gymnasieutbildning får 125 kr per dag om de deltar i jobbgarantin. Ersättningar på låg nivå behöver ofta kompletteras med socialbidrag. Eftersom socialbidrag är behovsprövade blir incitamenten att acceptera kortare tillfälliga arbeten så mycket svaga. För det andra förlorade man i och med borttagandet av studerandevillkoret det ekonomiska incitamentet för ungdomar som avslutar sina studier att så snart som möjligt registrera sig vid förmedlingen vilket gör att man riskerar att späda på gruppen som vare sig arbetar, studerar eller är registrerade vid förmedlingen.
- Under år 2007 erbjuds unga arbetslösa inget arbetsmarknadspolitiskt program vilket kan antas ha förvärrat ungdomsarbetslösheten.
- En nackdel med den nuvarande "jobbgarantin" är utrymmet för att använda arbetspraktik eller arbetsmarknadsutbildning redan tidigt under inskrivningsperioden för de ungdomar som har välidentifierade problem är mycket begränsade vilket kan innebära att situationen för denna grupp förvärras.